

Építészek folyóirata Kós Károly nyomában

*Országépítő. Építészet, Környezet, Társadalom.
A Kós Károly Egyesülés negyedéves folyóirata*

1990-ben jött létre Magyarországon a Kós Károly Egyesülés. Ez a vállalkozási, oktatási és kulturális céllal, „alulról” szerveződve alakult szövetség összefogta azokat a sikeres építészeti útkeresőket, akik már korábban (a nyolcvanas évek elején) szembefordultak a „modern” címke mögé megbúvó, lélektelen, uniformizáló, emberidegen tömegtermeléssel, az állami monstnum-irodákkal, és kifejlesztették a magyar organikus mozgalmat, mégpedig Makowecz Imre, közben világhírűvé vált, építész vonzaskörében.

Az Egyesülés negyedévenként megjelenő folyóirata az ORSZÁGÉPÍTŐ címet kapta, amelyet Kós Károly regényétől kölcsönzött, utalva a Kós Károly-i hagyományosan szerves-organikus gondolkodás természetességére, a magyar népművészetből eredő indíttatásra, amit megtestesít, és amelyet a mozgalom alappillérenek tekint. A rangos kivitelű és tartalmában gyökeresen új szemléletet tükröző, fórumfolyóiratnak nevezhető lapot Gerle János építész szerkeszti, mégpedig úgy, hogy rendszerint tematikus számokat bocsát közre. Minden szám közöl, most már harmadik éve, eredeti vagy alig ismert Kós-anyagot is, szervesen egészítve ki a névadóról alkotott összképet, illetőleg ismeretanyagot. A kezünkbe került utolsó szám (1992/1) Kós Károly nemrégiben megjelent Életrajzával foglalkozik.

Az Egyesülés még két életművet tart gondolkodási alappilléreknek, az organikus építészet fogalmát meghatározó Frank Lloyd Wright (1867—1959) felfogását és Rudolf Steiner (1861—1925) szabad és független szellemű misztikus gondolkodását, amely antropozófiai mozgalmat hozott létre, termékenyítő hatást gyakorolva több tudományágra. Rudolf Steiner munkássága viszonylag kevésbé ismert, ezért több írását közlik, szellemtudományi felfogása bemutatásáért. A lap egész szerkesztése ezt az érdeklődést és gondolkodási módot illusztrálja. *Szellemi élet*

jogrend, gazdaság című írásából szűrjük le a felfogás lényegét: „A legbelső emberi természetben működő erők megegyeznek azokkal, amelyek az emberen kívüli valóságban tevékenykednek. Ezekig az erőkig a természettudományos gondolkozásmód nem jut el... De a vallásos világnézetek sem kapcsolódnak többé ezen erökhöz. Elfogadják ugyan a hagyományokat, de anélkül, hogy azok gyökeréig: az emberi belsőbe hatolnának. A szellemtudomány éppen ezen gyökerekig akar hatolni. Megismerési módszereket fejleszt ki ... felismerései az emberi belsőben tapasztalt valóságot fejezik ki.” A magyar századfordulón népi hatásra alakult ki az a mitikus-kultikus iparművészeti irányzat, melynek alkotói Gerle János szerint: „Konkrét, kézzelfogható tárgyak formájában állították a közönség elé a homályba vesző ősi múlt feltételezett világát.” Ez a hagyomány találkozott Rudolf Steiner filozófiájával, fokozatosan teremtve meg a mai organikus mozgalmat, amelynek eredményei az 1991-es velencei biennálén kerültek bemutatásra.

Makowecz Imre írja: „Hiszünk abban, hogy ez az építészet az, amelyik képes átmenteni bennünket egy olyan időszakadékon, egy olyan mesterségesen kialakított emlékezetvesztés korszakán, amelyben igyekeznek egy Gólemhez hasonló informatikai és technológiai rendszeren keresztül az emberiséggel elfelejtetni ősi misztériumait, eredetét és céljait... Olyan épületeket akarunk emelni, amelyek emlékeztetnek eredetünkre és önmaguk eredetére, ősképeire.”

Az Országépítő folyamatosan mutatja be az organikus mozgalom jegyében született lényyszerű biomorf, zoomorf és. antropomorf formájú egyedi alkotásokat (faluház Zalaszentlászlón, Gulya-csárda Balatonszentgyörgyön és mások), az alkotáshoz kapcsolódó magyarázatokat, amelyek az építészeti szemléletváltozást szolgálják.

Az ősi jelképek értelmezése (nap, korona, föld, istenfű), az elfelejtett történeti és régészeti feltételezések bemutatása (Ismeretlen romok Pilisben; Gondolatok Árpád fejedelem sírjáról; Az avar várakról; Szarmata sáncrendszer Debrecen környékén), az ökológiai gondolkodás elősegítése (Az áltérí gazdálkodás, a kárpát-medencei gazdaságipolitikai kontinuitás alapja; A Tisza és a természetvédelem; Ökológiai elvek a régi Indiában), mellőzött hagyományok elfogulatlan vizsgálata (A föld szelleme című írás a földépitkezéseket eleveníti fel), merész, fantáziadús lehetséges magyarázatok keresése rejtett szimbolikus jelekre (Kísérlet, avagy tud-e repülni az ember, s ha nem, akkor mégis hogyan? Debrecen 1750-es és 1771-es térképének megközelítése) jellemzik az érdeklődést és szerkesztést.

Az Egyesülés tagjainak és folyóiratának gondolatvilága nem elméleti kísérlet, hanem kiindulási pont a szakmai alkotás érdekében, amelyet táborozások, találkozók, szabadiskolák és vándoriskolák szervezése segít és konkrét megbízások megvalósítása változtat tapintható művé. A sikeres alkotás minden túlzónak tűnő gondolatmenetet semlegesít és hitelesít is, mert az építészet végeredményben önmagáért beszél, és nem igényli a magyarázatot.

Az új szemléletű mű megalkotásán túlmenően, a gyakorlati megvalósítás akadályai igen jelentősek, mert társadalmi összefogást is igényelnek, és a beruházókat meg kell győzni a terv minőségéről. Ezt a harcot csak kivételes tehetségű építészek tudják

megvívni az eluralkodott sablonos megoldás ellenében. A tárgykultúrára való nevelés terjedő mozgalma a Waldorf-iskola, amelyet Rudolf Steiner filozófiája teremtett.

Alkotás és befogadás féltő gondját sugallja Gerle János tanulmánya, *Sikerül-e a magyar tárgykultúra jövőjét összekötni a múltjával*, amelyet egy párizsi kiállítás katalógusába írt, bemutatva a budapesti regionális törekvéseket. Kiderül, hogy a szecessziós századforduló az „egész magyar építészet fénykora”, mert bár vannak nemzetközileg közös formai ismérvei, jelentősebb a saját hagyomány felé fordulás. Az elemzést végigvezeti a századon, s eljut a farkasréti temető ravatalozójáig (1975–77), amelynél Makowecz Imre építész és Mezei Gábor belsőépítész összehangolt munkája között a határt nem lehet meghúzni, az antropomorf tér- és részletképzés a plasztikus térformálás új eszközeivel él, gesztussal formálja azt, a téralakítás folytatódik a berendezésben, a bútorok emberi lényekre hasonlítanak, használati és műtárgyak egyszerre. Ez a kivételes műalkotás nagy nemzetközi érdeklődést keltett, és megalapozta a magyar organikus mozgalom hírnevét. Az igen tehetséges önálló követők sora csatlakozott azóta e mozgalomhoz, megteremtve a Kós Károly Egyesülést, amelybe csak felvételi pályázati munka alapján, zsűrizéssel lehet belépni. Az elért minőséget és rangot képviseli, most már harmadik éve, az Országépítő negyedévenként megjelenő folyóirat is.

Balogh Ferenc